

Miljödepartementet

103 33 Stockholm

m.registrator@regeringskansliet.se

mattis.loberg@regeringskansliet.se

Uttran 2014-10-31

Vattenverksamhetsutredningens slutbetänkande "I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler" SOU 2014:35, M2014/1451/Nm2014-06-16

Remissvaret fokuserar på Luleälvarna och den av staten ägda verksamhetsutövaren Vattenfall AB. Regeringen har begärt in svar från 125 remissinstanser, varav ingår 28 kommuner. Jokkmokks kommun som svarar för närmare 20 % av den vattenkraftsbaserade elen i riket har inte funnits med i utredningsprocessen eller på listan över inbjudna, vilket är extra anmärkningsvärt då verksamhetsutövaren är ett av staten – svenska folket – ägt bolag. Löften som gavs i samband med utbyggnaden har inte infriats. All tillgänglig erfarenhet från verksamheten behöver komma till tals som underlag för att beslut ska kunna tas i god demokratisk ordning. Ett par exempel i exploateringsens spår:

- Letsi pilotprojekt. Fisket fick man behålla i det som sedan blev 17 km torrfåra.
- Akkajaure vattenmagasin. Samernas och turismens svårigheter behöver åtgärdas pga. problemen med de kraftiga variationerna i vattenmagasinen mellan hög- och lågvatten.

Bakgrund

Det här remissvaret från Lule Älvdals Serviceorgan – Vuollerimgruppen - representerar röster och förslag från gräsrotsnivån inom Jokkmokks kommun, Vuollerimbygden, byalagen inom Padjerim, Porsi, Porjus, Vuollerim jämte samebyar.

Inom kommunen finns viktig kunskap som insamlats kring vattenkraftens exploatering alltsedan Porjus kraftverk invigdes för 100 år sedan. Via 11 kraftverk tillförs statskassan årligen 10 -11 miljarder kronor och gör kommunen till landets största leverantör av vattenkraftsbaserad el. Här finns erfarenheter som visar hur svenska staten i kolonialistisk anda gick till väga för att komma åt Luleälvarnas fallhöjder. Det är en beskrivning som bör vara av intresse för ägaren, dvs. svenska folket, att bli informerade om. Det har saknats och saknas fortfarande riktade insatser socialt, ekonomiskt och ekologiskt för att motverka exploaterings negativa konsekvenser inom kommun och älvdal. Förslag från Lule älvdals befolkning bör kunna få genomslag i överenskommelsen om bl.a. framtida miljöinriktade insatser.

Landet har nu en ny regering. Staten, dvs. svenska folket är ensam ägare till all vattenkraftsutövning inom Luleälvarnas avrinningsområde via Vattenfall AB. Det är enbart en förhandlingsmotpart att förhålla sig till, vilket borde underlätta då det gäller att få genomslag för synpunkter och förslag från Lule älvdals befolkning i samtal om framtida miljöförbättrande insatser. Notera att staten – oavsett

Lule Älvdals Serviceorgan

tidigare regeringar – över åren inte tagit sitt ansvar och sett till att det av svenska folket ägda Vattenfall AB (Kungliga Vattenfallsstyrelsen) infriat de en gång i tiden givna löftena.

Kungliga Vattenfallsstyrelsen kom på sin tid över fallhöjderna genom löften till kommun och bygdens befolkning om fortlöpande ekonomiskt välstånd, miljöförbättrande åtgärder, osv. Lokalbefolkningens röster och förslag om åtgärder har över åren trots detta ignorerats. Under de senaste hundra åren har byggts upp en miljöskuld som det i dag inte finns avsatt finansiering för eller en lagstiftning som gör att finansiering av insatser kan ske. Med dagens system kommer Sverige få svårt att klara EU-direktivens krav. Det är positivt att genom EUs vattendirektiv skapas en öppning för bygden som möjliggjort mobilisering av nya försök att få Staten och Vattenfall att lyssna.

Citat ur remissinbjudan "M2014/1451/Nm2014-06-16": *I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen i slutbetänkandet och särskilt beakta de samhällsekonomiska konsekvenserna.*

Utredningens förslag ska leda till genomslag för att grundläggande principer för miljörätten ska gälla samt att bästa möjliga teknik ska användas av verksamhetsutövaren i anslutning till vattenkraft, en tillämpning som i konsekvensens och rättvisans namn även ska gälla Luleälvarnas älvfåror och stränder.

Effekten kommer att bli en positiv inverkan på vattenkraftsverksamheten då finansiering av riktade insatser därmed äntligen kan ske socialt, ekonomiskt och ekologiskt. Allt i syfte att motverka exploaterings negativa konsekvenser inom kommun och älvdal.

Demokratiprocessen avseende Luleälvens avrinningsområde har enligt vår uppfattning satts ur spel.

Med stöd av remissvaret vill vi uppmärksamma regeringen på att särskilt beakta och vidta åtgärder som motverkar de långtgående samhällsekonomiskt negativa konsekvenserna för bygden i spåren av statens 100-åriga exploatering av Jokkmokks kommuns vattenkraft. Utnyttjandet pågår fortfarande utan rimlig kompensation och beaktande av en för bygden hållbar utveckling; socialt, ekonomiskt och ekologiskt. *Se bilaga 1. Befolkningsutvecklingen i Jokkmokks kommun 1810 – 2010.*

Förslag till regeringen

Låt det moderna århundradets miljötänkande styra för långsiktiga resultat.

Regeringen uppmanas att via ändrade och tydligare ägardirektiv se till att Vattenfall tar samhälls-ekonomiskt ansvar med krav på riktade insatser socialt, ekonomiskt och ekologiskt inom de drabbade bygderna. Exempel på förslag att prioritera:

1. Akkajaure i Stora Lule älv. Följ upp infrastrukturfrågor rörande båthamnar, stenpirar på lämpliga ställen i vattenmagasinet Akkajaure i Stora Lule älv nordväst om Stora Lulevatten. En nödvändighet inte enbart för samerna utan även ur turistisk synpunkt med tanke på att stärka namnet och omvärldens syn på Världsarvet Laponia. Magasinet däms av Suorvadammen. *Se bilaga 2, Dags att löftena till Jokkmokks kommun och dess befolkning effektueras.*
2. Letsi-Pilotprojekt i Lilla Lule älv. Följ upp så att en förstudie genomförs. Letsi pilotprojekt är en i våra ögon riksangelägenhet som möter på motstånd från Vattenkraftsindustrin och dess tillskyndare. *Se bilaga 5 "Miljöåtgärder i Luleälvarna" som visar förslag på kostnadseffektiva insatser. Se bilaga 6 "Motion till riksdagen 2014/15:27" som bygger på ett studiebesök till Letsi, Vuollerim och Jokkmokk.*

Citat ur motionen: *En offentlig utfrågning hölls hösten 2011 för att belysa olika perspektiv och miljöeffekter "2011/12: RFR1 Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft - En uppföljning", Miljö- och jordbruksutskottets utvärderingsgrupp genomförde även studiebesök. Riksdagsledamöter följde upp utfrågningen med lokala besök till bland annat Lilla Luleälv.*

Lule Älvdals Serviceorgan

Akkajaure i Stora Lule älv. Positionerna är låsta, nya initiativ till samtal behövs för att följa upp infrastrukturfrågor.

Letsi-Pilotprojekt i Lilla Lule älv. Särskilt alltsedan Lilla Luleälven för 50 år sedan torrlades på sträckan från Letsi (ca 17 km) till mötet med Stora Luleälv har frågan om förbättringar fortlöpande diskuterats. Problemen med skadeeffekterna, överfartsproblem i anslutning till den anlagda spegeldammen i Vuollerimselet, osv. har diskuterats. En bro projekterades, som tyvärr stoppades med omedelbar verkan då det kom order från Vattenfalls direktion i Stockholm att bro-investeringen fick avblåsas då Nuon-affären prioriterades och genomfördes. Därefter har frågan varit omöjlig att diskutera då Vattenfall med hänvisning till gällande vattendom avvisat bygdens begäran om förbättringar.

Se bilaga 5 "Miljöåtgärder i Luleälvarna"

Tidningen "Vattenfall informerar" från 1957

I exploateringsens spår har Jokkmokk blivit en av de fattigaste kommunerna i landet trots de löften som en gång gavs till bygden om fortlöpande välstånd. *Se bilaga 2, Dags att löftena till Jokkmokks kommun och dess befolkning effektueras, där finns också utdrag ur tidningen "Vattenfall informerar" från 1957.*

I dåtid. Generaldirektören och dåvarande chefen för Vattenfallsstyrelsen Åke Rusck försökte övertyga bygdens befolkning med en rad positiva argument för utbyggnaderna. Löften gavs för att komma åt älvarnas stora fallhöjder.

I nutid. Generaldirektörernas rapportering från i juni 2014 i länkarna nedan "Strategi för åtgärder inom vattenkraften";

- <http://www.energimyndigheten.se/Press/Energilankar/Energikallor/Gemensam-nationell-strategi-for-hallbar-vattenkraft/>
- <https://www.havochvatten.se/download/18.7291b665146f54c15475548/1404461536553/rapp-ort-hav-2014-14-strategi-for-atgarder-i-vattenkraften.pdf>

En analys av generaldirektörernas rapporter ovan ger det tydliga intrycket att de genom myndighetsstyrning försöker få igenom att inga miljöförbättringar ska ske i Luleälvarna. Detta trots att det finns kostnadseffektiva/konstruktiva förslag att beakta, *se bilaga 5 "Miljöåtgärder i Luleälvarna"*, och trots att Luleälven sticker ut med det näst högsta värdet (efter oreglerade Torne älv) gällande miljö kvalitetsmål (se sidan 35 i generaldirektörernas Strategirapport enligt hyperlänken ovan).

Letsi-Pilotprojekt möter på motstånd från Vattenkraftsindustrin och dess tillskyndare.

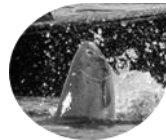
Med referens till EU-direktiven har vi under två års tid intensifierat försöken att få till stånd möten i ärendet utan gehör. Det behövs även svar på definitionsfrågor rörande direktiven. För att eliminera motståndet har därför kompromissförslaget en förstudie lanserats för att få till stånd analys av nyttan **nationellt, regionalt och lokalt.**

Det finns starkt stöd från olika håll för att genomföra Letsi-Pilotprojekt, *se bilaga 3 Dialogmöte på Vuollerims Folkets Hus den 27 juni 2014 samt bilaga 6 "Motion till riksdagen 2014/15:27"*.

Förslag. Lule älvdals Serviceorgan yrkar att regeringen uppdrar åt Vattenfall och Länsstyrelsen i Norrbotten att snarast utföra förstudie av Letsi-Pilotprojekt, alternativt helst direkt utan förstudie. Alternativt ställa medel till förfogande som med finansiering för en kommande Life-ansökan till EU med målet att omvandla 17 km torrfåra till attraktivt Fiskeeldorado.

Letsi-Pilotprojektets studiegrupp skulle också kunna titta på vad som krävs för att låta viss del av vinsterna från vattenkraften stanna kvar i kommunen och länet. Syftet skulle vara att innan alla

Lule Älvdals Serviceorgan

vinstmedel försvinner utanför lokal kontroll skulle planen vara att i samverkan med t.ex. Lule Tekniska Universitet utveckla strategier kring alternativa energikällor.

Under rubriken Slutord, sid 105, framfördes i boken "Vuollerim förr och nu" som trycktes av Norrbottens Bildningsförbund 1982 följande förslag, citat: "När dessa är avklarade, bör arbeten kunna skapas i utvecklingen av de alternativa energikällorna".

Vi har idag inte svaret på vad 32 års utvecklingsarbete skulle ha betytt, det är dags att på allvar diskutera frågan och även främja planer på investeringar för rekreation, turism och besöksnäring.

Nationell, regional och lokal nytta. Om Pilotprojektet blir verklighet skulle det kunna tjäna som referens när det gäller EU-direktiven samt i många andra fall genom att bidra med värdefull kunskap. Samtidigt skulle Länsstyrelsen få det beslutsunderlag de enligt uppgift idag saknar. Enligt Länsstyrelsens besked vid Dialogen i Vuollerim den 27 juni kan erfarenheterna från Umeälven inte implementeras på Luleälven. Letsi Pilotprojekt skulle bl.a. kunna ge viktig information kring uppfyllelsen av EUs vattendirektiv. Som exempel är det idag oklart hur miljö kvalitetsnormen GEP ska förstås. Samtidigt ska Vattenmyndigheten formulera åtgärdsprogram som på sikt ska säkerställa att normen följs. Det finns kort sagt ett stort behov av att närmare kunna beskriva hur målet som ska uppnås ser ut. Vidare är kunskapsläget vad gäller olika miljövårdande åtgärder lågt i Sverige efter många år av obefintliga krav.

Minimitappning i torrfåror är en av flera åtgärder som bör utforskas närmare. Skulle Pilotprojektet bli verklighet skulle det kunna tjäna som referens i många andra fall och bidra med värdefull kunskap.

Lokal nytta och kostnadseffektivt. Syftet är att genom en förstudie, eller genom direkt beslut om Letsi Pilotprojekt analysera förutsättningarna för ett minimisläpp på 10 m³/sek i Letsi torrfåra. Målet är att påvisa att det i stället för dagens torrfåra, med kostnadseffektiva medel, går att skapa ca 17 km lekvatten för harr, öring och en restaurerad biologisk mångfald. På så sätt skapas sammanhängande vattensystem, först 17 km från Letsi i Lilla älven till Stora älven, därifrån ytterligare i Stora Lule älv ca 30-40 km till Messaure. Förstudien vill visa att det finns rester av biologiskt liv att rädda. Den kvarvarande spillran av den storväxta Porsi-öringen skulle kunna få en renässans. Detsamma gäller harr, övrig fisk, musslor, etc. Ett fiskeeldorado skulle återskapas. **I syfte att ekonomisera spillvattnet finns idén att kolla om en turbin enligt modell Stornorrfors i Umeälven skulle kunna användas.**

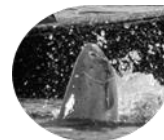
Myndigheternas stöd begärs för att genomföra Letsi-förstudie.

En förstudie tillsammans med Vattenfall och Länsstyrelsen skulle vara en gest av goodwill från berörda myndigheters sida utifrån ovan beskrivna historik. Varumärket Vattenfall skulle förbättras. Myndigheternas stöd behövs med tanke på tungt motstånd från generaldirektörernas strategidokumentation. Detsamma gäller motståndet genom uttalanden från Landshövdingen i Norrbotten. Han har tydligt markerat i intervjuer att några miljöinsatser i Luleälvarnas älvfåror inte är att räkna med. Landshövdingen är tjänstemännens chef. Han är även ordförande för Vattendelegationen i Bottenvikens vattendistrikt. Landshövdingens markering gör det svårare för tjänstemännen att medverka.

Stöd finns lokalt, regionalt och centralt, Dialog med Paneldebatt om Vattenkraft och Miljö på Vuollerims Folkets Hus 2014-06-27, se bil. 3 Dialogmöte på Vuollerims Folkets Hus den 27 juni 2014.

Inför Almedalsveckan i Visby organiserades i Vuollerim i samråd med ett antal engagerade riksdagsledamöter Dialog med fokus på EU:s Vattendirektiv och Letsi torrfåra. Genom att mötas för dialog sågs möjligheten att även Jokkmokks kommuns röster fick höras och beaktas i debatten till stöd för att även Luleälvarna inkluderas i den pågående debatten om biologisk mångfald.

Lule Älvdals Serviceorgan

Det framkom ett starkt stöd från hundratalet besökare. *Se bilaga 4 Artikel i NSD den 28 juni 2014, Politiker sätter press på Vattenfall.*

Att en förstudie till Letsiprojektet görs fick också stöd. Inga hinder från varken Vattenfall eller Länsstyrelsen, men ingen av dem "kunde bidra med finansieringen". Däremot kunde Vattenfall bidra med support av tillgängligt material och sakkunskap när det gäller älvfåran nedströms Letsi vid en förstudie.

Stiftelsen Lule älvdal. Vid dialogen framkom att Stiftelsen Lule älvdal existerar, organisationsnummer 897001-6781. Den bildades med Vattenfall som delägare 1988-06-20 och kommer nu att avvecklas under år 2014. Stiftelsens ändamål har varit att främja rekreation, turism och besöksnäringen i Lule Älvdals område. Det slutgiltiga beslutet om stiftelsens avveckling kommer att fattas vid kommande årsmöte 2014. Då ska avvecklingen fastställas och beslut tas om dispositionen av stiftelsens tillgångar.

Förslag. Följande av intresse för Letsi-Pilotprojekt behöver kollas upp:

- Kan tillgångarna vid avveckling av verksamheten öronmärkas för att användas för att främja rekreation och besöksnäring i Lule älvdal med inriktning enligt ändamålsparagrafen.
- Är stiftelsens delägare – Vattenfall, kommunerna Luleå, Boden, Gällivare, Jokkmokk - villiga att medverka till att så sker?

Summeringen från Dialogen är ett positivt gensvar från riksdagsledamöter, representanter från Länsstyrelsen, övriga politiker, Jokkmokks kommun samt från byborna och från Vattenfall som ställer material från Letsifåran till förfogande vid en förstudie så länge de inte behöver bidra med pengar.

Sammanfattning

Mot den ovan beskrivna bakgrunden äskar vi att Miljödepartementet

- Följer upp läget avseende Akkajaure
- Uppdrar till Länsstyrelsen i Luleå att engagera sig i och bidra till finansiering av förstudien/Letsi pilotprojekt. Alternativt att medel öronmärks som medfinansiering för ett kommande Life-projekt via EU.
- Följer upp Vattenfalls engagemang och delägarskap i Stiftelsen Lule älvdal som registrerades i juni 1988 med syftet att främja rekreation, turism och besöksnäring i Lule Älvdals område, men som ska avvecklas under 2014.
- Följer upp om stiftelsens medel kan omdisponeras till Letsi Pilot-Projekt i enlighet med villkoren i stiftelsekungörelsen och i så fall under vilka premisser så kan ske.

Yttrande gällande remiss Vattenkraftsutredningen SOU 2014:35

Utmönstring av andelskraft

Lule Älvdals serviceorgan anser att andelskraft ska regleras med de grupper som fortfarande inte blivit ersatta och fått elektricitet innan det utmönstras. I Stora Sjöfallets nationalpark i Stora Lule älv finns fortfarande samebyar som inte har elektrifierats men väl fått flytta flera gånger pga nya och större dämningar.

Lule Älvdals serviceorgan bifaller utredningens förslag om att tillståndshavarens rätt till ersättning enligt 31 kap. 20–22 §§ MB vid omprövning enligt 24 kap. 5 § MB **tas bort**, men anser inte att det ska utgå ersättning under en 5-årsperiod då verksamhetsutövare ändå har lång tid på sig att förbereda sig för ändringar i och med denna utredning, eventuell kommande lagändring och omprövningsprocesser.

Genomförande av EU:s ramdirektiv för vatten (RDV)

Lule Älvdals serviceorgan anser att från ett vattenförvaltningsperspektiv är inte de förslag som utredningen lämnar tillräckliga för att skapa förutsättningar för ett effektivt och ändamålsenligt genomförande av EU:s ramdirektiv för vatten (RDV).

Det behövs en genomgripande analys av och strategi för hur miljökvalitetsnormer ska få genomslag i tillståndsprövningen och vilken verkan åtgärdsprogram ska ha för prövningen av enskilda verksamheter. Avvägningen mellan dessa motstående sidor är oklart.

Frågor om hur miljökvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten ska utformas och tillämpas är angelägna att utreda vidare med avseende på vattenkraftverksamheter.

Omrövning av tillstånd och villkor

Lule Älvdals serviceorgan anser att det krävs en ändring i 24 kap. 5 § första stycket 2 p MB för att Sverige ska ha en lagstiftning som ger förutsättningar att klara sina åtaganden enligt RDV (och Havsmiljödirektivet). Omprövning av tillstånd och villkor måste kunna ske för att se till att en eller flera miljökvalitetsnormer följs, oavsett om tidpunkten för att följa normen har inträffat eller inte. Förslagsvis behålls nuvarande formulering och får tillägget ”eller riskerar att inte följas”.

Lule Älvdals serviceorgan anser att en sådan ändring är helt nödvändig för att systemet med åtgärdsprogram ska fungera. Sverige behöver framåtsyftande lagstiftning med rättsliga verktyg för att ha en möjlighet att klara RDV och Havsmiljödirektivet.

Bygde- och fiskeavgifter

Lule Älvdals serviceorgan anser att bygde- och fiskeavgifter behöver vara kvar eller modifieras i enlighet med Polluter Pays Principle (PPP) och User Pays Principle (UPP) för att säkerställa åtgärder för främst biologiskt gynnsam bevarandestatus/restaurering och skydd av vattenmiljöer eller andra bygdeutvecklande insatser. Det är högst tveksamt om de kumulativa effekterna av vattenkraftsexploatering fullt ut kan kompenseras med hänsynsregler, försiktighetsmått och kompensationsåtgärder enligt övriga kapitel i MB. Det finns också en risk att ekosystemtjänsternas värde undervärderas.

I dag saknas tillräckliga resurser för att göra miljöförbättrande åtgärder i våra vatten. Det har under de senaste hundra åren byggts upp en miljökuld som det i dag inte finns avsatt finansiering för eller en lagstiftning som gör att vi kan betala tillbaka. Med dagens system kommer Sverige få svårt att klara kraven enligt EUs vattendirektiv.

Samhällsekonomisk tillåtlighet

Lule Älvdals serviceorgan anser att regeln om samhällsekonomisk tillåtlighet bör vara kvar (11 kap. 6 § MB) då den utgör ett extra skydd för miljöintressena och förhindrar att ekonomiskt ej bärbara verksamheter kommer till stånd. Skyddsregeln för miljön ger en möjlighet att förhindra olönsamma och därför möjligen kortlivade verksamheter vars etablering kan medföra oreparabla skador på miljön.

Uppdelning av tillståndsprövning och civilrättsliga frågor

En viktig skillnad mellan miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter när det gäller en uppdelning av tillståndsprövningen och civilrättsliga frågor är att många vattenverksamheter innebär ett exproprierat moment över annans mark, med tex förhöjda vattenstånd som följd. Själva tillståndet medför omfattande konsekvenser på ett helt annat sätt än en miljöfarlig verksamhet.

Lule Älvdals Serviceorgan

Lule Älvdals serviceorgan anser att sakägare behöver kunna föra sin talan i tillståndsmålet samt ha ekonomisk möjlighet att göra de utredningar som krävs för att kunna utveckla sin talan.

Erfarenhetsmässigt finns det ingen myndighet som tillvaratar drabbade sakägares egendomsrättsliga intressen.

Rättegångskostnader

Lule Älvdals serviceorgan anser att rättegångskostnadsreglerna bör följa expropriationsrättsliga principer när situationen avser ett expropriativt ingrepp. Utredningens övervägande om att införa särskilda bestämmelser om rättegångskostnader till skydd för enskilda är nödvändig.

Komplettering av yttrandet

I de delar som inte redogjorts för här ovan ansluter vi oss till yttrandena från följande organisationer:

- Älvs (Älvräddarnas Samorganisations) yttrande avseende Vattenverksamhetsutredningens slutbetänkande "I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler", SOU 2014:35.
- WWFs (Världsnaturfondens) yttrande avseende Vattenverksamhetsutredningens slutbetänkande "I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler", SOU 2014:35.

Det här remissvaret inlämnas från Lule Älvdals Serviceorgan enligt uppdrag från Vuollerimgruppen – representerande röster och förslag från gräsrotsnivån inom Jokkmokks kommun, Vuollerimbygden, byalagen inom Padjerim, Porsj, Porjus, Vuollerim jämte samebyar.

Lule Älvdals Serviceorgan, enligt uppdrag

.....
Kurt Lundström, epost: kurt.lundstrom@mailbox.tele2.se, tel. 070-560 63 58

Bilagor:

- Bilaga 1 Befolkningsutvecklingen 100 år
- Bilaga 2 Dags att löftena till Jokkmokks kommun och dess befolkning effektueras).
- Bilaga 3 Dialogmöte på Vuollerims Folkets Hus den 27 juni 2014
- Bilaga 4 Artikel i NSD den 28 juni 2014, Politiker sätter press på Vattenfall
- Bilaga 5 Luleälvarna EU Miljöåtgärder i Luleälvarna
- Bilaga 6 "Motion till riksdagen 2014/15:27"